

УДК 82.091:821.162.1:821.161.2.09Гоголь
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.3.1/47>

Рождественська І. Є.

<https://orcid.org/0000-0003-0572-9362>

Університет митної справи та фінансів

ЧИТАЦЬКА ПОДОРОЖ ЯК СПОСІБ КОНСТРУЮВАННЯ ГЕОБІОГРАФІЇ МИКОЛИ ГОГОЛЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

Стаття присвячена вивченню геобіографії Миколи Васильовича Гоголя в сучасних польських інтерпретаціях, зокрема у тревелозі Маріана Сwoжєня «Опис країни Гог», крізь призму антропологічного та геопоетичного підходів. Метою роботи є виявлення того, як життєвий шлях письменника перетворюється на просторову модель культурної пам'яті та як формується геопоетична інтерпретація Східної Європи через літературне картографування його біографії. У центрі аналізу – концепція геобіографії, що розглядає життя як систему просторово-часових координат, у яких кожен локус набуває символічного значення. Методологічною основою слугують ідеї Е. Рибіцької про просторовий поворот і літературу як активну силу творення простору, а також концепція М. Чермінської щодо культурної тривалості біографії, яка виходить за межі життя і смерті. Важливим інструментом інтерпретації виступає теорія читацької реакції С. Фіша, що дозволяє розглядати смислотворення як динамічний процес взаємодії тексту і читача. У результаті встановлено, що у творчості Сwoжєня біографія Гоголя постає як маршрут літературного туризму, де Київ, Миргород, Диканька, Ніжин та інші локуси формують семіотичну карту культурної ідентичності. Простір у тексті функціонує як активний конструктор смислу, а не як нейтральне тло, що дозволяє розглядати його як форму літературного картографування. Виявлено, що геобіографія Гоголя охоплює не лише життєві етапи, а й переджиттєвий (генеалогічний) та помертвий культурний вимір, де пам'ятники виступають знаковими об'єктами культурної пам'яті. Така модель демонструє багатопланову геопоетичну інтерпретацію Східної Європи як простору перетину імперських, постколоніальних і локальних наративів. Отримані результати засвідчують, що сучасна польська реценція Гоголя формує його образ як “письменника між просторами”, а літературний туризм і читацька реакція стають ключовими механізмами переосмислення його творчості та культурної ідентичності.

Ключові слова: геобіографія, геопоетична інтерпретація Східної Європи, літературне картографування, літературний туризм, Микола Васильович Гоголь, читацька реакція.

Постановка проблеми. Досліджуючи ставлення до творчості Гоголя у сучасній Польщі, варто зважати на два ключові чинники: по-перше, пізніше знайомство з окремими творами письменника; по-друге, динаміку змін у сприйнятті його творчості. У контексті проблеми присутності Гоголя в сучасній польській літературі йдеться не лише про реценцію його творів, а й про актуалізацію його художньої особистості та смислів, які вона втілює. Розглядаючи «гоголівську тему», слід зазначити, що творчість Миколи Гоголя загалом належить до добре досліджених явищ у польському літературознавстві, однак постать і доробок письменника й далі залишаються актуальними для сучасних авторів і літературних критиків.

Останнім часом до творчості Гоголя звертаються не лише історики літератури, а й письменники та публіцисти (Пьотр Глушковські, Кшиштоф Тур, Маріан Сwoжєнь, Сильвія Фролов), вони розвивають цю тему в жанрах тревелогу, репортажу, есею та художньої біографії, де сам Гоголь подекуди постає головною дійовою особою. Варто звернути увагу на те, що дві з цих книжок, авторства П. Глушковського та С. Фролов – це літературні біографії, в інших двох переважає підхід, згідно з яким постать Гоголя розглядається крізь призму кризи та пошуку культурної ідентичності. Більше того, остання публікація С. Фролов (2026) – літературна біографія письменника – демонструє, що постать Гоголя сьогодні

перебуває у центрі дискусії про канон літератури, уособлюючи кризу міжкультурної комунікації, коли у контексті війни актуалізується його етична складова [8, с. 10–11] і постає питання, ким є Гоголь – «трубадуром імперії» (за визначенням Е. Томпсон [26]), чи фігурою «поміж», яку неможливо однозначно класифікувати ні як російського, ні як українського автора, ні як космополіта. Таку неоднозначність можна трактувати як модель сучасної культурної ідентичності, що функціонує в умовах воєн, міграцій і конфліктів.

Водночас художні дослідження не обмежуються лише традиційними біографічними моделями. Поряд із літературними біографіями з'являється й нова форма – «геобіографія» [20], яка зосереджується на просторовому вимірі життя та творчості письменника. При цьому підході постать Гоголя розглядається крізь призму звязку з культурним та географічним ландшафтом, перед усе з Україною, а також через символічні «мапи» його текстів. Така перспектива дозволяє інтерпретувати його ідентичність як просторово множинну, сформовану на перетині свого – чужого, локального та імперського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В оглядовій статті О. Супронюк [1], присвяченій зарубіжній гоголіані (2020), не знайдемо інформації про стан досліджень у Польщі, тому що такі джерела, очевидно, не надходили до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Натомість серед робіт, опублікованих останнім часом, слід відзначити такі, що їх можна розглядати як підсумкові: «Проект Гоголя» М. Марковського [16], у якій дослідник аналізує постать М. Гоголя як одного з перших «мучеників літератури» [16, с. 385], приреченого на мовчання через «розщеплення» – внутрішній конфлікт через розуміння того, що «література не приносить спасіння» [16, с. 385].

У розвідці М. Оклота [19] Україна постає як культурне тло, що сформувало письменника, вплинуло на уяву та стиль, але не осмислюється як проблема національної ідентичності.

М. Кавецька аналізує проблему української ідентичності Гоголя на матеріалі праць Ю. Барабаша, наголошуючи, що хоча Микола Гоголь не був єдиним митцем українського походження, який реалізував свій художній талант російською мовою, однак саме він став центральною фігурою в дискусії про російсько-українську ідентичність. Очевидно, що це зумовлено передусім місцем, яке Гоголь посів у світовій літературі. З цієї позиції він міг слугувати, з одного боку, символом рене-

гатування та конформізму, а з іншого – прикладом постаті, що в своїй художній спадщині поєднала й інтегрувала два культурні начала [13, с. 99].

К. Самсель вказує на проблему подвійної ідентичності М. Гоголя, зазначаючи, що польські літературознавці дотепер не помічали і не вміли з польської перспективи побачити специфічних труднощів Гоголя з національною ідентичністю, хоча мали справу з типовим «українсько-російським *homo duplex*, який черпав найжиттєвішу й найоригінальнішу силу своєї творчості саме з цього роздвоєння, тобто з усвідомлення власної подвійності та масштабу розриву між Україною і Росією – у сфері ідентичності, переконань, ідеологічного та світоглядного тла» [22, с. 199].

Пізніше з'явилися окремі публікації, присвячені проблемі відтворення козацького простору творів Гоголя у перекладі [2].

В останній за часом публікації С. Фролов знову звертається до проблеми Гоголя і Гоголя, до проблеми подвійної ідентичності письменника.

Однак про витоки розщепленої ідентичності написав в своїй книзі подорожніх есеїв, листів, спогадів М. Свожень, представляючи польському читачеві біографію Гоголя, який іще не був Гоголем, а був «нікому невідомим хлопцем з козацької України» [24]. Як стверджує М. Свожень, наратив книжки вибудовується довкола легенди, яку автор почув під час своєї подорожі, про те, що Гоголь і досі живе в Єрусалимі та молиться за Україну [24].

Постановка завдання. У цій статті маємо на меті дослідити геобіографію Гоголя у сучасних інтерпретаціях польських авторів крізь призму антропологічного підходу, оскільки він дозволяє по-новому осмислити взаємозв'язок між життєвим шляхом письменника, його культурною ідентичністю та художньою уявою про простір. Обстоюється теза, що у подорожньому щоденнику М. Своженя «Опис країни Гог», де представлено образ Гоголя як представника різних культур, мов й просторів, простежується геобіографічний вимір. Завдання статті полягає в тому, щоб показати, що геобіографія Гоголя є багатошаровою просторовою конструкцією, яка об'єднує імперський і постколоніальний досвід України, простір його художніх текстів, а також простір дитинства і молодості письменника, і що саме ця взаємодія різних просторових реєстрів формує його сучасну культурну присутність та визначає способи його інтерпретації в сучасному літературознавстві.

Виклад основного матеріалу. Особливість присутності Гоголя в польській культурі, в

сучасній літературній комунікації визначається багатьма чинниками. До основних належить усвідомлення того, що творчість М. Гоголя як обов'язкове читання була частиною культурної політики імперського втручання в культурне життя Польщі [3], як це відбувалося за часів Російської імперії, так і у часи СРСР, починаючи з 1952 р., року столітньої річниці смерті письменника. Творчість М. Гоголя асоціювалася перед усе з двома «головними» творами: комедією «Ревізор» та романом «Мертві душі», отже письменник вважався виключно сатириком і реалістом. Це було обумовлено відсутністю деяких перекладів творів письменника.

Як зазначав історик Я. Тазбір, у польському суспільстві існувала глибока неприязнь до Гоголя, пов'язана перед усе з незнанням його творів, а також зі страхом перед ним як перед полонофобом. Передумовою цього було те, що Гоголь сприймався як «класик чужої літератури», відомий своїми ворожими або образливими висловлюваннями про поляків [25]. Водночас найважливіші публікації з предмету часто були перекладами російських досліджень, хоча перша польська монографія Б. Гальстера, присвячена М. Гоголю, була видана у 1967 р., якій передували монографічні дослідження А. Валицького, Р. Пшибильського, Й. Смаги [9, с. 16–17].

Натомість, до замовчуваних офіційною пропагандою творів належала повість «Тарас Бульба», яка до сих пір викликає полеміку, наприклад, сучасний критик характеризує її як потенційно «канібалістичну» і пише так: *“Taras Bulba” zawsze w Polsce wywoływał kontrowersje – pomijany, poddawany cenzurze – pelen był bowiem okrucieństw Kozaków i Polaków, co kojarzyło się kiedyś z “Ogniem i mieczem” (Sienkiewicz czytał Gogola), zaś później z rzezią wołyńską* [4]. Сприйняття творчості також окреслює образ самого автора «Тараса Бульби», який виявляється українцем, який дуже хотів бути росіянином [17], консерватором, отже, представником імперської культури. Не дивно, що переклади супроводжувалися коментарями історика під назвою «Чому ми не любимо Гоголя» [25]. Ці тенденції у сприйнятті творчості письменника зберігалися до 2000-х р., коли одночасно вийшли друком два переклади повісті польською мовою.

Другим «скандальним» текстом, забороненим цензурою, були «Вибрані місця з листування з друзями» (1847), які були видані в польському перекладі Ф. Нетца у 2015 р. майже через 170 років після першої публікації російською мовою [10]. Видання книги означало переосмислення ролі

письменника, а також поклато початок дискусіям про необхідність враховувати українську складову культурної ідентичності для читанні цієї книги та розуміння творчості Гоголя як цілого. Р. Лужний писав про «Вибрані місця», що у них автор «обирає конвенцію дискурсивного висловлювання, виразно персоналізованого – як у плані адресанта, так і адресата, – такого, як лист до конкретного одержувача, трактат-роздум або навіть промова-проповідь» [15]. Тому пізня творчість постає як завершальний етап, де література максимально зближується з проповіддю, а письменник – із моралістом і релігійним мислителем.

У контексті переосмислення постаті Гоголя доречно звернутися до теорії читацької реакції Стенлі Фіша, який вивчає механізм смилотворення в читацькій свідомості та зміщує фокус із тексту як «замкненої скриньки смислу», з якої читач виймає повідомлення [8, с. 128], на читача як активного медіатора, у свідомості якого цей смисл формується. «Відчуття книги в руках, її присутність на полиці, її запис у бібліотечному каталозі – усе це спонукає нас сприймати її як нерухомий, доступний об'єкт. Якимось чином, відкладаючи книгу, ми забуваємо, що під час читання вона перебувала в русі (сторінки перегорталися, рядки відходили в минуле), і що ми рухалися разом із нею» [8, с. 129] (тут і далі переклад наш – І.Р.). Отже, процес смилотворення є кінетичним процесом, що виникає у взаємодії з читачем. Деякі дослідники вирізняють середнього читача (*average reader*) та ідеального читача (*super-reader*), оскільки досвід читача, як зауважує С. Фіш, вважається релевантним лише в ті моменти, коли він стає незвичним або «потребує зусилля» [8, с. 158].

На позначення необхідності «довіри» читача до власних емоційних відчуттів щодо стилістичного рівня прочитаного тексту С. Фіш увів поняття *affective stylistics*, згідно якого висловлювання (і текст як висловлювання) розглядається не як носій готового повідомлення, а як стратегія дії, спрямована на читача. С. Фіш доводить, що читач, який прагне зрозуміти сенс тексту, робить усе можливе, щоб стати «поінформованим» або обізнаним читачем [8, с. 145]. Отже, смилотворення залежить від читацького досвіду, при цьому обізнаних читачів «визначатиме матриця політичних, культурних та літературних детермінант» [8, с. 146].

Реакцію Маріана Своженя як читача і інтерпретатора творчості Гоголя можна вважати формою рецептивного відгуку на гоголівську поетику, який актуалізує її в сучасному культурному кон-

тексті засобами геопоетики у книзі «Опис країни Гог». Після виходу книги у 2011 р. М. Своженем було продовжено критичні публікації, і загалом спостерігається вирівнювання співвідношення між інтенсивністю перекладів творів Гоголя та їх критичним осмисленням.

Розгляньмо тревелог М. Своженя «Опис країни Гог», книгу про пережиту, осмислену та розказану подорож до Російської імперії з точки зору геопоетики. У розумінні геопоетики як способу формування смислу при взаємодії тексту з культурним ландшафтом ми спираємося на роботи Е. Рибіцької, згідно з якою результатом просторового повороту (*spatial turn*) полем зустрічі літератури, літературознавства і географії є процес надавання, творення та інтерпретації смислів [21, с. 14] простору, який перестає бути нейтральним тлом і постає як сила, що формує суб'єкт.

У результаті просторового повороту було проголошено, що місця, територія і мапи посідають в культурі не менш важливе місце, ніж час та історія [20, с. 62]. Е. Рибіцька наголошує, що географічний простір є «активною силою, що обумовлює і формує культуру» [21, с. 12], а геопоетика виростає з внутрішніх трансформацій самої літератури. Йдеться перед усе про стрімкий розвиток нефікційного письма та активне поширення нефікційних жанрів, автобіографії, есею, репортажу, подорожніх щоденників, що змінило розуміння категорії художнього простору як лише категорії поетики. Е. Рибіцька пропонує осмислювати читання і літературну творчість як культурну практику, яка формує сам простір і змінює соціальну реальність [20, с. 84–85], у якій географічний вимір стає як внутрішньою темою тексту, так і умовою його функціонування в світі. А. Невядомський зазначає, що геопоетика розуміє літературу як явище, що функціонує в циркуляції, у культурному обігу, в практиках, які здійснюються читачами [18].

У межах культурної географії відбувається зсув від розуміння ландшафту як результату людської діяльності до трактування його як тексту, це означає, що головним стає не сам простір, а способи його бачення, закріплені в літературі та різних культурних практиках (подорож, фотографія і т.д.).

У цьому контексті тревелог М. Своженя становить інтерес з точки зору того, як подорож стає не лише переміщенням у просторі, а текстотворчим процесом, у межах якого відбувається інтенсивне перетворення світу через фіксацію деталей краєвиду, випадкових подій, асоціацій. У геопоетич-

ному вимірі це означає формування особливого сприйняття простору як семіотично насиченої структури, де кожен фрагмент дійсності набуває смислотворчого потенціалу.

Зрештою, текст демонструє, як із множини локусів і подій формується уявна картографія. Читач спостерігає конструювання своєрідної мапи переживання, де простір організується через досвід. Водночас таку картографію доцільно розглядати і в аспекті інтертекстуальності: вона формується не лише з безпосереднього досвіду, а й через мережу текстуальних відсилань, перед усе до творів М. Гоголя та культурних кодів. У цьому сенсі простір подорожі постає як поле діалогу із попередніми текстами, актуалізуючи механізми їх переосмислення.

Е. Рибіцька підкреслює, що книга М. Своженя є прикладом документування читацької подорожі, яка об'єднує в собі традицію читання і подорожування [20, с. 223]. Традиція таких подорожей у європейській літературі, як зазначає Н. Вотсон, сягає часів античності й бере свій початок від паломницьких подорожей до могили Вергілія [27]. Зацікавлення витоками біографії автора у XIX ст. перетворило літературний туризм на паломництво до місць, де творили класики. У контексті цих подорожей, як зауважує Н. Вотсон, «пейзаж, якого шукають літературні туристи, також є текстом, причому «небезпечно доповнювальним»: вирушити до якогось місця у світлі книги означає одночасно стверджувати, що це місце не має достатнього сенсу без літературного значення, яке надає книга, і стверджувати, що книга є недостатньою без цього конкретного, з тривогою відшуканого референта чи паратексту» [27]. Результатом таких практик, на думку дослідниці, є посилення зв'язку, навіть інтимізація зв'язку між автором і читачами, вплив читацьких паломництв на спосіб письма, орієнтований на читача як туриста, використання національного літературного канону для створення національного картографування [27]. Отже, література не лише відображала реальність, а й формувала способи її сприйняття. Тому книга М. Своженя теж слугує дороговказом інтерпретації творчості Гоголя [20, с. 233]: вона є путівником і «культурною матрицею», яка стимулює процес інтерпретації імперської і сучасної України, як пише Е. Рибіцька.

Однак задумом автора «Опису» було також представлення польському читачеві біографії молодого Гоголя, пов'язаної з його батьківщиною. Тому ці подорожні нариси можна вважати геобіографією, як її трактує М. Чермінська [6, с. 12]. Отже, геобіографія постає як спосіб

осмислення людського життя у вигляді своєрідної мапи, де кожна подія одночасно закорінена у просторі й часі. Вона об'єднує життєві етапи біографії та сукупність конкретних місць, що набувають біографічного значення і стають носіями пам'яті. У такій перспективі простір і час функціонують як система координат: життя людини не лише розгортається в часовій тривалості, але й закарбовується в географії місць. Водночас ця структура не є суто хронологічною чи географічно точною, бо її організація залежить від логіки авторської оповіді.

Часом мандрівка заперечує традиційну модель біографії підпорядкованої хронології та діакронії, і заміною її просторовим порядком [6, с. 15], як можна побачити в книзі М. Своженя. Описані фази життя письменника накладаються на маршрут подорожі: Київ – Миргород – Великі Сорочинці – Кишинь – Обухівка – Гоголево – Полтава – Диканька – Піратин – Ніжин – Київ – Миргород – Великі Сорочинці – Кишинь – Обухівка – Гоголево – Полтава – Диканька – Піратин – Ніжин. Київ визначає просторову модель геобіографії М. Гоголя, де Київ є рамою, знаком кордону, кодом українського культурного контексту; Миргород постає не лише як географічний топос, а й як назва циклу українських повістей Гоголя, як знак літературної пам'яті; Великі Сорочинці місцем народження письменника, Кишинь, пов'язані з родиною Д. Трошинського, українські Афіни є місцем зростання, символізують простір виховання та інтелектуального становлення; Обухівка – маєток поета Василя Капніста, якого часто відвідували батьки Гоголя – місце культурного впливу, де, за переказомі В. Капніст, «як євангельський старець – Симеон провістив майбутнє малого Миколи, сказавши, що той стане великим письменником» [23, с. 117]; Гоголево – родинне гніздо постає простором дитинства з пейзажем родинного маєтку, особливе місце займають тут акварелі молодого Гоголя; Диканька – з «Вечорів» і Николаївська церква в Диканьці, яка вважається хрещеною церквою для М.В. Гоголя, символічно закріплює початок духовної біографії письменника; Ніжин постає ключовим пунктом у геобіографії Миколи Гоголя, «освітньою подорожжю», адже саме тут відбувається його вихід із родинного простору й перехід у зрілість: у 1821 році він залишає дім і проводить у Ніжині роки навчання.

Як наголошує М. Чермінська, «культурний вимір біографії має тривалість, ширшу за саме прожите життя, оскільки сягає часу до народження і продовжується після смерті» [6, с. 19],

отже, до геобіографії можна зарахувати не лише простори, пов'язані з життям Миколи Гоголя, а й ті, що формують його сучасну культурну присутність: музей, пам'ятники, які формують культурну пам'ять. В такий спосіб геобіографія охоплює просторові форми, через які закріплюють і транслюють образ письменника в наступних історичних епохах. Фаза, що передує народженню, представлена генеалогічними відомостями, але посмертній біографії приділено у книзі більше місця, бо вона відображає сучасне сприйняття письменника.

Опис не містить ілюстрацій у вигляді фотографій, натомість ознакою твору є візуалізація простору, який відтворюється через детальні описи. Завдяки цьому географічні місця постають не як нейтральні координати, а як образно насичені топоси, сформовані мовою та уявою автора. Опис створює ефект «внутрішнього бачення» простору, що дозволяє читачеві конструювати його в уяві на основі деталей. Знаменно, що деяких маєтків наратор уже не знаходить, оскільки від них залишилися лише руїни або вони зникли. Натомість простір оповіді насичений іншими формами присутності – численними пам'ятниками Гоголю. Пам'ятники виступають як семіотичні об'єкти, які включені наратором у простір оповіді і декодуються ним через призму культурного досвіду та історичного контексту. «Над усім височів пам'ятник Гоголю, а ми <...> були біля його колін, з нашими торбами й рюкзаками, з нашими намірами й планами, у куртках і плащах, у найрізноманітніших сучасних шинелях і шинельках, «зі своїми мріями й почуттями», кожен відповідно до невидимого рангу, яким нас позначила сучасна суспільна стратиграфія, багатша за давні чотирнадцять чинів. Письменник нерухомо дивився перед собою на обірвану смугу посвітлого неба, що визирала з-під навислих темно-сірих хмар. Його металевий погляд байдуже ковзав над нашими головами» [23, с. 154]. Автор використовує техніку монтажу для того, щоб поєднати різні часові, культурні й смислові пласти в одному просторі сприйняття, завдяки чому пам'ятник Гоголю перестає бути статичною скульптурою і стає динамічним текстом. У такий спосіб реальна географія поступається місцем культурній пам'яті, яка фіксує й символічну присутність письменника.

Просторова закріпленість кінцевого пункту біографії не представлена в хронології оповіді, оскільки описано становлення Гоголя-письменника, натомість опис могили письменника, історія поховання опиняється у фокусі розповіді. У тексті знаходимо опис місць поховання і історія похо-

вань як елементів культурного простору. Могили сусідять одна з одною. З одного боку, це гробниці Кочубеїв в криптах храму, з іншого – історія поховання самого М. Гоголя. Таким чином, просторова організація смерті стає частиною геобіографії.

Висновки. Таким чином, сучасна польська рецепція Гоголя формує його постать як складний культурний і просторовий конструкт, у якому біографія письменника інтерпретується не лише як хронологічна послідовність подій, а як геобіографія – система взаємопов'язаних місць, що набувають символічного значення. В «Описі країни Гог» Маріана Сwoжєня простір життя Гоголя організовано довкола маршруту подорожі, де окремі локуси виконують функцію фаз становлення особистості.

Простір у тексті не є нейтральним тлом, а виступає активною смислотворчою структурою, яка замінює традиційну хронологічну модель біографії. Особливого значення набуває візуалізація простору через опис, що компенсує відсутність ілюстративного матеріалу та формує ефект «уявної мапи». Важливою рисою є також зміщення біографічного центру з фінальної фази життя на посмертний культурний вимір, де пам'ятники і поховання функціонують як семіотичні об'єкти культурної пам'яті.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні художньої біографії М. Гоголя авторства С. Фролов як тексту, що трансформує сучасні моделі біографічного мислення.

Список літератури:

1. Супронюк О. Рецепція творчого спадку М. Гоголя у працях славістів і дослідників українського зарубіжжя (за матеріалами фонду відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). *Бібліотечний вісник*. 2020. № 4. С. 45–55. DOI: <http://doi.org/10.15407/bv2020.04.045>
2. Bednarczyk A. Taras Bulba Mikołaja Gogola a tłumaczenie kozackiej przestrzeni kulturowej. *Między Oryginałem a Przekładem*. 2015. Tom 21, Nr 1/4. S. 25–40.
3. Choriew W. Ingerencja ZSRR w życie kulturalne Polski : 1944-1953, *Napis. Pismo poświęcone literaturze okolicznościowej i użytkowej*, 2000. Tom 6, s. 257–265.
4. Cieślak J. Zagadkowy Gogol. Ukrainiec? Rosjanin? Polak? A może gej? *Rzeczpospolita*. 09.04.2026 (82). <https://www.rp.pl/literatura/art44116121-zagadkowy-gogol-ukrainiec-rosjanin-polak-a-moze-gej>
5. Czermińska, M. „Miejsca autobiograficzne. Propozycja w ramach geopoetyki”. *Teksty Drugie*, 5, 131, 2011, s. 183–200.
6. Czermińska M., *Przestrzenne odniesienia czasowych faz biografii*, [w:] *Przestrzenie geo(bio)graficzne w literaturze*, red. E. Konończuk i E. Sidoruk, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2015, Poetyka i Horyzonty Tradycji, s. 11–39.
7. Fanger Donald. *The Creation of Nikolai Gogol*. Cambridge, Mass., and London: Belknap Press, Harvard University Press. 1979. 300 pp.
8. Frołow, S. Zagadka Gogol. Warszawa: Wydawnictwo Marginesy, 2026. S. 448.
9. Galster B. Badania nad literaturą rosyjską pierwszej połowy XIX wieku w XXX-leciu Polski Ludowej. *Studia Rossica Posnaniensia*, 1975. 7, 3-22. S. 3–21.
10. Gancarz B. Gogol nieznany Polakom. Miłośnicy wielkiego pisarza rosyjskiego mogą już się zapoznać z jego dziełem, niewydanym do tej pory po polsku. *Gość niedzielny krakowski*. 23.10.2015 <https://krakow.gosc.pl/doc/2778904.Gogol-nieznany-Polakom>
11. Głuszkowski P. *Barwy polskości: czyli życie burzliwe Tadeusza Bulharyna*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych “Universitas,” 2018.
12. Gogol M. Wybrane fragmenty korespondencji z przyjaciółmi, wstęp, przekład i przypisy Feliks Netz, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2015.
13. Kawecka M. Ukraiński dyskurs tożsamościowy wokół Mikołaja Gogola. Jurij Barabaszy o autorze „Tarasa Bulby”, *Roczniki Humanistyczne TN KUL – Seria: Słowianoznawstwo*. Tom LVII, zeszyt 7 (2009). S. 97-106.
14. Lotman, Yu. M. The Semiosphere. *Soviet Psychology*. 1989. №. 27(1). С. 40–61. <https://doi.org/10.2753/RPO1061-0405270140>
15. Łuźny R. Mikołaj Gogol w kręgu problemów etyki i kultury, [w:] *Tarnowskie Studia Teologiczne*, Tom XIII, 1994. s. 83–94.
16. Markowski M. Projekt Gogola. *Literatura na Świecie*. 2016, nr 9/10, s. 364–385.
17. Netz F., *Po co nam Gogol?*, [w:] M. Gogol, *Wybrane fragmenty...* Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2015.
18. Niewiadomski A. Czym jest, czym (jeszcze) mogłaby być „geopoetyka”? *Teksty Drugie*, 2018. Nr 5. S. 88–106.
19. Okłot M. Widziałem ja śpiewaka od Dnieprowej strony. *Tygodnik Powszechny*. 28.04.2009 <https://www.tygodnikpowszechny.pl/autor/michal-oklot-9866>

20. Rybicka E. Geopoetyka. Przestrzeń i miejsce we współczesnych teoriach i praktykach literackich, Kraków: Universitas, 2014. S. 474.
21. Rybicka E. Literatura, geografia: wspólne terytoria, w: Od poetyki przestrzeni do geopoetyki, red. E. Konończuk, E. Sidoruk, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku. 2012. S. 11–25.
22. Samsel K. Cyprian Norwid i Mikołaj Gogol. W poszukiwaniu „tertium comparationis”. W: Inwalida intencji. Studia o Norwidzie, tenże, Warszawa 2017, s. 180–209.
23. Sworzeń M. Opis krainy Gog. Warszawa: Biblioteka «Więzi», 2011. S. 256.
24. Świat według Gogola. Audycja Doroty Gacek i Elżbiety Łukomskiej z cyklu "Rozmowy po zmroku". (PR, 23.07.2012) <https://polskieradio24.pl/arttykul/2690398,mikolaj-gogol-piewca-i-przesmiewca-wielkiej-rosji>
25. Tazbir J. Z Bulbą w gardle. *Polityka* 2002 nr 22 s. 85–86.
26. Thompson, Ewa M. Trubadurzy imperium : literatura rosyjska i kolonializm. Kraków, 2000. 373 S.
27. Watson Nicola J. The Literary Tourist: Readers and Places in Romantic and Victorian Britain. 2006. DOI: 10.1057/9780230584563

Rozhdstvenska I. Ye. LITERARY TOURISM AS A FORM OF CONSTRUCTING MYKOLA GOGOL'S GEOBIOGEOGRAPHY (BASED ON POLISH LITERATURE)

This article investigates the geobiography of Mykola Vasylovych Gogol in contemporary Polish literary discourse, focusing on Marian Sworzeń's travelogue Description of the Land of Gog. It examines how literary tourism becomes a form of constructing Gogol's life as a spatial narrative and how biography is transformed into a cultural map. The main aim is to show how geobiography functions as a method of interpreting Eastern Europe through geopoetic structures and processes of literary mapping. The methodological framework combines geobiography theory with geopoetic interpretation of space. It relies on E. Rybicka's concept of geopoetics, which defines literature as an active force in producing cultural space, and on M. Czerwińska's understanding of biography as a structure extending beyond life and death. The study also uses Stanley Fish's reader-response theory, which emphasizes meaning-making as a dynamic process shaped by interaction between text and reader. The analysis demonstrates that Gogol's biography in Sworzeń's text is organized as a route of literary tourism, where Kyiv, Myrhorod, Dykanka, Nizhyn, and other locations function as symbolic nodes of cultural memory. These places form a literary map in which space is not a neutral background but an active semiotic structure. The study shows that Gogol's geobiography includes genealogical, biographical, and posthumous dimensions, where monuments and burial sites operate as signs of cultural remembrance. Such a perspective reveals Eastern Europe as a multilayered geopoetic space shaped by imperial, postcolonial, and local narratives. Literary tourism becomes a practice of reading space through texts and texts through space, while reader response plays a crucial role in constructing meaning and cultural identity. Thus, Gogol appears as a figure "between spaces," whose biography is continuously rewritten through cultural interpretation. Future research could examine artistic biography in the works of S. Frolov as a continuation of biographical and geopoetic approaches.

Keywords: geobiography, geopoetic interpretation of Eastern Europe, literary mapping, literary tourism, Nikolai Gogol, responses of the reader.

Дата першого надходження статті до видання: 17.04.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.05.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026